

* परिशिष्टे *

- अ] विद्यार्थी प्रश्नावली
ब] अध्यापक प्रश्नावली
क] प्रश्नावली भरून देणा-या विद्यार्थ्यांची यादी
ड] प्रश्नावली भरून देणा-या अध्यापकांची यादी
संदर्भ ग्रंथ सूची

* परिशिष्ट - अ *

विद्यार्थ्यांसाठी प्रश्नाक्री
=====

संशोधन विषय -

"मिरज तालुक्यातील इंग्रजी माध्यमाच्या माध्यमिक शाळांमध्ये शिकविल्या जाणा-या मराठी भाषेच्या अध्ययन अध्यापनामध्ये येणा-या समस्यांचा चिकित्सक अभ्यास."

प्रश्नाक्री भरण्यासंबंधी सूचना -

- १] कांही प्रश्नांच्या विधानापुढे होय किंवा नाही असे दोन पर्याय दिलेले आहेत त्यापैकी योग्य तो पर्याय ठेवावा, नको असलेल्या पर्यायावर [x] मारावी.
- २] कांही ठिकाणी कारणे दिलेली आहेत. योग्य त्या कारणापुढे बरोबर [✓] खूण करावी.
- ३] दिलेली कारणे-विधाने यांच्या व्यतिरिक्त अधिक माहिती घाव्याची असल्यास ती त्या प्रश्नाखाली मोकळ्या सोडलेल्या जागी थोडक्यात मुद्देसूद घावी.
- ४] प्रश्नाक्री पूर्णपणे भरावी.

=x=x=x=

विद्यार्थ्यांचे पूर्ण नांव [आडनांव प्रथम] - -----

शाळेचे नांव - -----

इयत्ता -

तुकडी -

प्रश्न १ : मराठी विषयाचे अध्ययन करताना येणा-या अडचणींची यादी खाली आहे. त्यापैकी आपणास कोणकोणत्या अडचणी येतात ?

- १] मराठी मातृभाषा नसल्याने आकलन होत नाही. होय/नाही
- २] मराठीतील कांही शब्दांचे उच्चार समजत नाहीत. होय/नाही

- ३] मराठीतील कांही शब्दांचे अर्थ समजत नाहीत. होय/नाही
- ४] मराठी-इंग्रजी शब्दकोशाचा उपयोग करता येत नाही. होय/नाही
- ५] शब्दकोश शाळेत उपलब्ध होत नाहीत. होय/नाही
- ६] संदर्भ ग्रंथ सहजासहजी उपलब्ध होत नाहीत. होय/नाही
- ७] मराठी शब्दांना इंग्रजी प्रतिशब्द शिक्षकाकडून दिले जात नाहीत. होय/नाही
- ८] मराठी विषयाचा अभ्यासासाठी शाळेत स्वतंत्र सोय नाही. होय/नाही
- ९] मराठीच्या तासाला शिक्षक-विद्यार्थी यांच्यामध्ये मराठीमधून संभाषण होत नाही. होय/नाही
- १०] मराठी विषयासाठी पालकांकडून मार्गदर्शन मिळत नाही. होय/नाही
- ११] शिक्षकांच्याकडून विचारलेल्या शंकाचे निरसन होत नाही. होय/नाही
- १२] शिक्षकांनी शिकविलेल्या गद्य विभागातील आशय समजत नाही. होय/नाही
- १३] शिक्षकांनी शिकविलेला पद्य विभागातील आशय समजत नाही. होय/नाही
- १४] शिक्षकांनी शिकविलेले व्याकरण समजत नाही. होय/नाही
- १५] शिक्षकांनी शिकविलेले लेखन विभागातील तंत्र समजत नाही. होय/नाही
- १६] शाळेतील वातावरण इंग्रजी माध्यमाचे असल्याने मराठी विषयाच्या अध्ययनास प्रक नाही. होय/नाही
- १७] इंग्रजी माध्यम असल्याने मराठी विषयास दुय्यम स्थान दिले जाते. होय/नाही
- १८] विविध सांस्कृतिक कार्यक्रमांमुळे मराठीच्या अध्ययनास वेळ मिळत नाही. होय/नाही
- १९] विविध कार्यक्रमांमुळे मराठीच्या अध्यापनाकडे दुर्लक्ष होते. होय/नाही
- २०] मराठी विषय आवडत नसल्याने अध्ययन होत नाही. होय/नाही

- २१] मराठी भाषेमध्ये अचूक वाक्यरचना करता येत नाही. होय/नाही
- २२] इंग्रजी व्याकरणाच्या प्रभावामुळे मराठी भाषेच्या व्याकरणाच्या अध्ययनात चुका होतात. होय/नाही
- २३] मराठी भाषेचे वाचन व लेखन करताना जोडाक्षरे व वाक्यप्रचार अवघड वाटतात. होय/नाही
- २४] मराठी भाषेमध्ये लेखन करताना शुध्दलेखनाबाबत अडचण निर्माण होते. होय/नाही
- २५] शाळेव्यतिरिक्त इतरत्र मराठी भाषेचा वापर करताना अडचण येते. होय/नाही

या व्यतिरिक्त कांही अडचणी असल्यास खाली नमूद कराव्यात.

प्रश्न २ : मराठी भाषेच्या अध्यापनात आपणास कोणत्या त्रुटी आढळतात ?

- १] शिक्षकांचे अध्यापन रुचिहीन वाटते. होय/नाही
- २] पाठ्यपुस्तकातील उतारे क्लिष्ट व किचकट आहेत. होय/नाही
- ३] मराठीच्या अभ्यासात आशयाच्यादृष्टीने तुटकपणा जाणवतो. होय/नाही
- ४] उच्चारानुसारी शुध्दलेखन होत नाही. होय/नाही
- ५] मराठीच्या तासाला मराठीतून संभाषण होत नाही. होय/नाही
- ६] मराठीचे अध्यापन इंग्रजी माध्यमातून केले जाते. होय/नाही
- ७] शिक्षकांची मराठी भाषा खूप उच्च प्रतीची वाटते. होय/नाही
- ८] शिक्षक पाठ्यपुस्तकाव्यतिरिक्त अवांतर कांही शिकवित नाही. होय/नाही
- ९] शब्दकोश व संदर्भग्रंथ वापरण्याविषयी शिक्षकांकडून मार्गदर्शन मिळत नाही. होय/नाही

१०] अध्यापनाचेवेळी वाचन व लेखन यावर भर दिला जात नाही. होय/नाही
या व्यतिरिक्त आणखी कांही त्रुटी आपणास जाणवत असल्यास खाली
नमूद कराव्यात.

प्रश्न ३ : मराठी विषयाच्या अध्ययनाशी निगडित खाली कांही गोष्टी
दिलेल्या आहेत त्याविषयी मराठीचे अध्ययन-अध्यापन प्रभावी
होण्याच्या दृष्टीने आपणास कोणत्या सूचना कराव्याशा वाटतात ?

१] मराठी विषयाचे शिक्षक -

२] मराठी विषयाचा अध्यासक्रम -

३] मराठी विषयाचे पाठ्यपुस्तक -

४] मराठी विषया संदर्भातील उपक्रम -

५] ग्रंथालय -

६] वर्गातील वातावरण -

७] शिक्षक-विद्यार्थी - विद्यार्थी संबंध -

८] अर्वांतर वाचन - लेखन -

प्रश्न ४ : मराठीचे अध्ययन-अध्यापन अधिक प्रभावी व्हावे यासाठी जे अभ्यास-
पूरक कार्यक्रम घ्यावेत असे आपणास वाटते त्यांना पसंतीनुसार १ ते
१० अनुक्रमांक घावेत जसे सर्वात महत्वाच्या उपक्रमास १ क्रमांक घावा.

हस्ताक्षर स्पर्धा -	[]
निबंध स्पर्धा -	[]
कथा-कथन स्पर्धा -	[]
नाटय प्रवेश सादरीकरण -	[]
अभिनय स्पर्धा -	[]
क्षेत्रभेटी -	[]
दृक-श्राव्य साधनांचा वापर -	[]
मराठी वाङ्मय मंडळाची स्थापना -	[]
प्रसिध्द साहित्यिकांच्या भेटी व व्याख्यान -	[]
मराठी इंग्रजी अनुवाद स्पर्धा -	[]

या व्यतिरिक्त आपणखी कांही उपक्रम सुचवावयाचे असल्यास खाली नमूद
करावेत.

प्रश्न ५ : अ] आपणास मराठी विषय आवडतो काय ? होय/नाही. जर तो
आवडत असेल तर तो पुढीलपैकी कोणत्या कारणांनी आवडतो त्या
कारणापुढे बरोबर [✓] खूण करा.

- १] सोपा विषय म्हणून -
- २] मातृभाषा आहे म्हणून -
- ३] प्रादेशिक भाषा आहे म्हणून -

- ४] व्यवहाराचे माध्यम आहे म्हणून -
- ५] पाठ्यपुस्तक मनोरंजक आहे म्हणून -
- ६] व्याकरण सुलभ वाटते म्हणून -
- ७] मराठीचे शिक्षक चांगले आहेत म्हणून -
- ८] मराठीचे शिक्षकांचे अध्यापन चांगले आहे म्हणून -
- ९] राजभाषा आहे म्हणून -
- १०] अवांतर वाचनास भरपूर साहित्य आहे म्हणून -

या व्यतिरिक्त आणखी कांही कारणे असल्यास खाली नमूद करावीत.

प्रश्न ५ : ब] मराठी विषय आवडत नसेल तर तो पुढीलपैकी कोणत्या कारणामुळे आवडत नाही त्या कारणापुढे बरोबर [✓] खूण करा.

- १] मातृभाषा नाही म्हणून -
- २] भाषेस दुय्यम स्थान आहे म्हणून -
- ३] व्याकरण अवघड आहे म्हणून -
- ४] पाठ्यपुस्तक केवळ माहितीपूर्ण आहे -
- ५] शिक्षकांचे अध्यापन चांगले नाही -
- ६] इंग्रजीतून स्पष्टीकरणे दिली जातात -
- ७] शुध्दलेखनाच्या चूका होतात -
- ८] उच्च शिक्षणासाठी उपयुक्त नाही -
- ९] अर्थछटा लवकर आकलन होते नाहीत -

१०] अवांतर वाचनाची संधी मिळत नाही -

या व्यतिरिक्त आणखी कांही कारणे असल्यास खाली नमूद करावीत.

सहकार्याबद्दल धन्यवाद।

विद्यार्थ्याचे नांव

विद्यार्थ्याची स्वाक्षरी

=x=x=x=

परिशिष्ट - ब

* अध्यापक प्रश्नावली *

प्रा. सौ. गोसावी अपर्णा अरविंद,
५३५०/३८ [४] मगदूम मळा,
मिरज-पंढरपूर रोड,
मिरज.

दिनांक :

मा. श्री.

विषय : प्रश्नावली भस्न देण्याबाबत.

महोदय,

मी महिला शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय, तासगांव येथे अधिव्याख्याती म्हणून काम करत असून सध्या सांगली येथील एस.पी.एस. कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, येथे एम. फिल. पदवी परीक्षेसाठी प्रवेश घेतला आहे. सदर पदवीच्या पूर्ततेसाठी एक शोधनिबंध सादर करावा लागतो. मी शोधनिबंधासाठी पुढील विषय घेतला आहे. "मिरज तालुक्यातील इंग्रजी माध्यमाच्या माध्यमिक शाळांमध्ये शिकविल्या जाणा-या मराठी भाषेच्या अध्ययन अध्यापनामध्ये येणा-या समस्यांचा चिकित्सा अभ्यास.

या विषयावरील शोधनिबंध तयार करण्यासाठी आपणाकडून कांही माहिती संकलित करणे आवश्यक आहे. त्यासाठी विशिष्ट प्रकारची प्रश्नावली तयार केलेली आहे. ही प्रश्नावली या पत्रासोबत पाठवत आहे. प्रश्नावलीतील सर्व प्रश्नांची उत्तरे लिहावीत. यावेळी कोणतेही दडपण अथवा दबाव आणू नये. सदर उत्तरांची पूर्णपणे गुप्तता राखली जाईल. आपण दिलेल्या माहितीचा कोणताही दुस्मयोग केला जाणार नाही. केवळ शैक्षणिक कार्यासाठीच याचा उपयोग होईल याची मी खात्री देते.

तरी कृपया लवकरात लवकर सदर प्रश्नावली भस्न सोबत पाठविलेल्या लिफाफ्यातून पाठवून घ्यावी.

सहकार्य आहेच वृद्धिदंगत व्हावे ही सदिच्छा.

आपली किवासू,
[सौ. अ. अ. गोसावी]

* मराठी विषयाच्या अध्यापकांसाठी प्रश्नावली *
=====

संशोधन विषय -

"मिरज तालुक्यातील इंग्रजी माध्यमाच्या माध्यमिक शाळांमध्ये शिक्षकविल्या जाणा-या मराठी भाषेच्या अध्ययन अध्यापनामध्ये येणा-या समस्यांचा चिकित्सक अभ्यास."

प्रश्नावली भरण्यासंबंधी सूचना -

- १] कांही प्रश्नांच्या विधानापुढे होय किंवा नाही असे दोन पर्याय दिलेले आहेत त्यापैकी योग्य तो पर्याय ठेवावा. नको असलेल्या पर्यायावर [x] फुली मारावी.
- २] कांही ठिकाणी कारणे दिलेली आहेत योग्य त्या कारणापुढे बरोबर [✓] खूण करावी.
- ३] दिलेली कारणे - विधाने यांच्या व्यतिरिक्त अधिक माहिती घाव्याची असल्यास ती त्या प्रश्नाखाली मोकळ्या सोडलेल्या जागी थोडक्यात मुद्देसूद घावी.
- ४] प्रश्नावली पूर्णपणे भरावी.

=x=x=x=

- १] अध्यापकाचे नांव : -----
- २] शाळेचे नांव व पत्ता : -----
- ३] शैक्षणिक पात्रता : -----

बी.ए.	बी.कॉम्.	बी.एस्सी.
एम.ए.	एम.कॉम्.	एम.एस्सी.

४] पदवी परीक्षेचा विषय -

प्रमुख -----

गौण -----

- ५] पदव्युत्तर पदवी असल्यास पदव्युत्तर परीक्षेचा विषय -
 प्रमुख -----
 गौण -----
- ६] व्यावसायिक पात्रता - -----
 डी.एड. बी.एड. एम.एड.
- ७] बी.एड. ला निवडलेल्या अध्यापन पध्दती -
 १] -----
 २] -----
- ८] माध्यमिक शाळेत शिकविण्याचा अनुभव ----- वर्षे पूर्ण
- ९] माध्यमिक शाळेत मराठी विषय शिकविण्याचा अनुभव ----- वर्षे पूर्ण.
- १०] इ. १० वी साठी मराठी विषय शिकविण्याचा अनुभव ----- वर्षे पूर्ण.
- ११] अ] माध्यमिक स्तरावर मराठी भाषा कोणत्या स्तरावर शिकविली जाते ?
 प्रथम - द्वितीय - तृतीय
- ब] या स्तरावरील मराठी भाषेच्या अध्यापनाची उद्दिष्टे साध्य
 होतात काय ?
 होय - नाही
- क] होत असल्यास किती प्रमाणात साध्य होतात ?
 संपूर्णपणे -
 ब-याच प्रमाणात -
 सांगता येत नाही -
 अल्प प्रमाणात -
 अजिबात नाही -
- ड] मराठीच्या अध्यापनाची उद्दिष्टे साध्य होत नसल्यास त्याची
 कारणे कोणती ?

- मातृभाषा मराठी नसते -
 शिक्षकांची तयारी अपुरी -
 संदर्भ - साहित्य कमतरता -
 अध्यापन साहित्यातील अपुरेपणा -
 मराठी भाषेस आवश्यक वातावरणाचा अभाव -
 याशिवाय जाणवलेली काही कारणे -
- -----

- इ] द्वितीय स्तरावरील अध्यापनाची उद्दिष्टे माहित असतात काय ?
 होय - नाही
- फ] भाषेच्या अध्यापनापासून कोणत्या प्रकारची उद्दिष्टे साध्य होतात ?
 ज्ञानात्मक -
 भावात्मक -
 क्रियात्मक -
 तीनही प्रकारची -

- १२] अ] माध्यमिक स्तरावर मराठीचे द्वितीय भाषा म्हणून अध्यापन करताना येणा-या अडचणींची यादी खाली दिलेली आहे त्यापैकी आपल्याला कोणकोणत्या अडचणी येतात ?

१] पुरेशा तासिका नाहीत	होय-नाही
२] अभ्यास बोजड आहे	होय-नाही
३] मराठी माध्यम नसल्याने विद्यार्थी दुर्लक्ष करतात	होय-नाही
४] मराठीसाठी इंग्रजीतून प्रतिशब्द घावे लागतात	होय-नाही
५] संदर्भ ग्रंथ उपलब्ध होत नाहीत	होय-नाही
६] शिक्षकांचे माध्यम इंग्रजी असते	होय-नाही
७] विद्यार्थी प्रतिसाद नसतो	होय-नाही

- ८] मराठीचे पाठ्यपुस्तक किचकट आहे होय-नाही
- ९] विद्यार्थी शंका विचारत नाही होय-नाही
- १०] मराठीचे व्याकरण व शुध्दलेखन अनाकलनीय आहे. होय-नाही
- ११] विद्यार्थी भाषांतर पध्दतीचा वापर करतात होय-नाही
- १२] विद्यार्थ्यांमध्ये मराठी भाषेचे संभाषण कौशल्य कमी आहे होय-नाही
- १३] विद्यार्थ्यांना मराठी भाषेविषयी आपुलकी वाटत नाही होय-नाही
- १४] विद्यार्थ्यांना मराठी भाषेचे महत्त्व व गरज लक्षात येत नाही होय-नाही
- १५] विद्यार्थ्यांना मराठी भाषेविषयी अभिरुची वाटत नाही होय-नाही
- १६] विद्यार्थ्यांच्यामध्ये मराठी भाषेविषयी अभिमान व श्रध्दा नाही होय-नाही
- ब] वर नमूद केलेल्या अडचणींव्यतिरिक्त आणखी कांही अडचणी असल्यास नमूद कराव्यात

- १३] इंग्रजी माध्यमाच्या शाळेत मराठीचे अध्यापन प्रभावी होण्यासाठी लागणा-या बाबींची यादी दिलेली आहे. त्यापैकी आपल्या शाळेत या बाबी असल्यास पहिल्या स्तंभात [✓] अशी खूण करावी, नसल्यास आणि आवश्यकता आहे असे असल्यास दुस-या स्तंभात [✓] अशी खूण करावी.

अध्यापन प्रभावी होण्यासाठी लागणा-या बाबी	शाळेत सोय आहे	सोय नाही पण हवी आहे
१] समृध्द ग्रंथालय		
२] दृक-श्राव्य साधने		
३] मराठी वर्तमानपत्रे व नियतकालिके		

अध्यापन प्रभावी होण्यासाठी लागणा-या बाबी	शाळेत सोय आहे	सोय नाही पण हवी आहे
४] विद्यार्थी वाचनालय		
५] अध्ययन सहलीचे आयोजन		
६] क्षेत्रभेटीची संकल्पना		
७] मराठी विषयाचा कक्ष		
८] मराठी विषयाची कृतिसत्रे		
९] अंतर्गत मूल्यमापनाची सोय		
१०] मराठी विषयाचे सहशालेय व अभ्यासपूरक उपक्रम		
११] नवीन प्रकल्प राबविण्याची म्भा		
१२] हस्तलिखित अगर नियतकालिके प्रसिध्द करणे		
१३] मराठी विषय - शिक्षक मंडळ		
१४] मराठी - इंग्रजी शब्दकोश		

या व्यतिरिक्त आणखी कांही गोष्टींची आवश्यकता असल्यास त्या
खाली नमूद कराव्यात.

- १४] अ] मराठीचे अध्यापन करण्यासाठी आपण साधारणपणे कोणकोणत्या
पध्दतींचा कितीवेळा वापर करता ? योग्य त्या स्तंभाखाली
[✓] अशी खूण करा.

अध्यापन पध्दती	नेहमी ८० टक्केहून अधिक वेळा	ब-याच वेळा ६० ते ८० टक्के	सर्वसाधारण कधी कधी ४० ते ६० टक्के	क्वचित ४० टक्के पेक्षा कमी	कधीच नाही
१] व्याख्यान					
२] परिसंवाद					
३] कथन					
४] नाटयीकरण					
५] उद्गामी					
६] अक्गामी					

ब] याशिवाय इतर अध्यापन पध्दतींचा वापर करत असल्यास खाली नमूद करावे.

क] या पध्दतींचा वापर करण्याची कारणे -

ड] एखादा घटक शिकविण्यासाठी एखादी विशिष्ठ अध्यापन पध्दती विशेष परिणामकारक व उपयुक्त आहे हे कळत असूनसुद्धा या पध्दतीचा वापर करतायेत नाही असा आपणास अनुभव येतो काय ?

होय - नाही

फ] असा अनुभव येत असल्यास त्या पध्दतीचा वापर न करता येण्याची कारणे कोणती ?

१५] अ] कवितेचे अध्यापन करताना कोणत्या अडचणी येतात ?

ब] या अडचणींचे निराकरण कशा प्रकारे करता येईल ?

१६] अ] व्याकरणाचे अध्यापन करताना कोणत्या अडचणी येतात ?

ब] या अडचणींचे निराकरण कशा प्रकारे करता येईल ?

१७] अ] लेखन प्रकारचे अध्यापन करताना कोणत्या अडचणी येतात ?

ब] या अडचणींचे निराकरण कोणत्या पध्दतीने करता येईल ?

१८] मराठीच्या अध्ययन-अध्यापनाविषयीचा विद्यार्थ्यांचा दृष्टिकोन उपेक्षेचा दिसून येतो काय ?

होय - नाही

१९] मराठीच्या अध्ययन-अध्यापनाविषयीचा पालकांचा दृष्टिकोन औदासिन्याचा दिसून येतो काय ?

होय - नाही

२०] मराठीच्या अध्ययन-अध्यापनाविषयी व्यवस्थापकांचा दृष्टिकोन उपेक्षेचा दिसून येतो काय ?

होय - नाही

प्रश्न १८, १९, २० मध्ये जर दृष्टिकोन उपेक्षेचा दिसून येत असेल तर त्याची कारणे खाली नमूद करावीत -

२१] अ] मराठीचे अध्यापन करताना इंग्रजी माध्यमाची अडचण निर्माण होते काय ?

होय - नाही

ब] अडचण येत असल्यास कोणत्या स्वस्माची असते ?

२२] अ] मराठीच्या शब्दांच्या स्पष्टीकरणासाठी इंग्रजी प्रतिशब्द तंतोतंत अर्थ देतात काय ?

होय - नाही

ब] शब्दस्पष्टीकरणासाठी वेगळा अभ्यास इंग्रजी माध्यम म्हणून करावा लागतो काय ?

होय - नाही

२३] पाठांचा सारांश अगर स्पष्टीकरण इंग्रजी माध्यमातून घावे लागते काय ?

होय - नाही

२४] मराठी विषयाशी संबंधित खाली दिलेल्या गोष्टीबाबत मराठीचे अध्यापन परिणामकारक होण्याच्या दृष्टीने आपणास कोणत्या सूचना कराव्याशा वाटतात ?

१] मराठीचा विद्यार्थी -

२] मराठी विषयाचा अभ्यासक्रम -

३] मराठी विषय - अध्यापनाची उद्दिष्टे -

४] मराठीचे पाठ्यपुस्तक -

५] मराठी विषयाच्या तासिका -

६] ग्रंथालय -

७] शैक्षणिक दृक-श्राव्य साधने -

८] मराठी विषयाच्या चाचणी परीक्षा -

९] मराठी विषयाच्या तेांडी परीक्षा -

१०] मराठी विषयाचे अभ्यासानुवर्ती व अभ्यासपूरक कार्यक्रम -

११] मराठी विषयाचे अभ्यासेतर उपक्रम -

१२] मराठी विषयाचे स्वाध्याय -

१३] हस्ताक्षर व लेखन विकास -

१४] वाचन कौशल्य विकास -

२५] प्रश्नाक्लीत न विचारलेली परंतु प्रस्तुत संशोधनाशी संबंधित आणखी काही माहिती नमूद करावयाची असल्यास ती खाली नमूद करावी.

आपल्या स्नेहपूर्वक सहकार्याबद्दल मनःपूर्वक धन्यवाद।

अध्यापकाचे नांव

अध्यापकाची स्वाक्षरी, व दिनांक

परिशिष्ट - क

* प्रश्नावली दिलेल्या विद्यार्थ्यांची यादी *

क्र.	विद्यार्थ्यांचे नाव	शाळेचे नाव	इयत्ता	तुकडी
१	पाटील सुलभा महादेव	न्यू इंग्लिश	१० वी	अ
२	गोसावी अजित अरविंद	स्कूल, मिरज	९ वी	अ
३	पवार अभिजीत चारुचंद्र	-"-	९ वी	क
४	गायकवाड रति	-"-	९ वी	क
५	कुदळे सिंधुताई रामू	-"-	९ वी	क
६	आदमाणे अतुल	-"-	९ वी	क
७	अग्रवाल अभिजीत	-"-	९ वी	ड
८	दसरे सविता शंकर	-"-	९ वी	ड
९	मोहिते बबन प्राजक्ता	-"-	९ वी	ड
१०	काळे अजय जालंदर	-"-	९ वी	ब
११	शरीफ अनीशा इक्बाल	-"-	९ वी	ब
१२	हेगडे सुदर्शन कृष्णा	-"-	९ वी	अ
१३	घोषाडे सानिया वसंत	-"-	९ वी	ड
१४	बाराई शरद गौतम	-"-	९ वी	अ
१५	घुगरी सुचित्रा राज्यप्पा	-"-	९ वी	ब
१६	नाथन कविता	-"-	९ वी	ब
१७	यू. व्ही. सतीश	-"-	९ वी	ब
१८	सुल्हयाण अभिजीतसिंग रणजितसिंग	-"-	९ वी	अ
१९	भारती प्रविण गणपती	-"-	९ वी	अ
२०	सूर्यवंशी बाबासाहेब चेतन	-"-	९ वी	ई
२१	पिसे मिशिकेश सुरेश	-"-	९ वी	फ

क्र.	विद्यार्थ्याचे नाव	शाळेचे नांव	इयत्ता	तुकडी
२२	भोसले रवि अशोक	न्यू इंग्लिश	९ वी	फ
२३	वालाकाकर देवेन्द्र दामोदर	स्कूल, मिरज	९ वी	फ
२४	पाटणे मनोज मोहन	-"-	९ वी	फ
२५	चक्रवर्ति एस. अभिजीत	-"-	९ वी	क
२६	माने दीक्षा बापूसाहेब	-"-	९ वी	ड
२७	देवदत्ता प्रीतम अनॉय	-"-	९ वी	क
२८	कांबळे शांताराम विधा	-"-	९ वी	क
२९	सरवदे आशा बिभीषण	-"-	९ वी	क
३०	पाटील अमित दिलीप	-"-	९ वी	क
३१	नाईकवाडी निलोफर मज्जीद	-"-	९ वी	क
३२	जमादार कैवल्य दिपक	-"-	९ वी	क
३३	मिरजी पवन राघवेन्द्र	-"-	९ वी	ब
३४	कदम अतूल पांडुरंग	-"-	९ वी	ब
३५	साने दिपक श्रीकृष्ण	-"-	९ वी	ब
३६	उपाध्याय निर्मला उमाशंकर	-"-	९ वी	फ
३७	नाथाणी रेश्मा जेठानंद	-"-	९ वी	फ
३८	मगदूम जुवैरिया मुस्तफा	-"-	९ वी	ब
३९	जाधव दामाजी अजय	-"-	९ वी	ड
४०	भंडारे विजय नंदकुमार	-"-	९ वी	ड
४१	गायकवाड अनिल सॅम्सन	-"-	९ वी	ड
४२	जोशी शारदा अजित	-"-	१० वी	ब
४३	राऊत प्राची चंद्रकांत	-"-	९ वी	अ
४४	कुलकर्णी अमृता अनिल	-"-	९ वी	अ
४५	पवार दिपाली	-"-	९ वी	अ
४६	मजती सुप्रिया मुरगेन्द्र	-"-	९ वी	अ

क्र.	विद्यार्थ्याचे नांव	शाळेचे नांव	इयत्ता	तुकडी
४७	शिंदे अंजली अस्माराव	न्यू इंग्लिश	९ वी	अ
४८	सय्यद रिजवाना ईसाक	स्कूल, मिरज	९ वी	फ
४९	दुबल दिनेश द.	"-	९ वी	फ
५०	जाधव विद्या पंडित	"-	९ वी	फ
५१	नलवडे शिल्पा शिवाजीराव	"-	९ वी	फ
५२	पवार अनिरुध्द चारुचंद्र	"-	१० वी	ड
५३	बुझन ईकबाल	"-	१० वी	ड
५४	दुबल रश्मि भुपेन्द्र	"-	९ वी	ड
५५	पालकर दिप्ती गोविंद	"-	९ वी	ड
५६	मगदूम वैभव बाबुराव	"-	९ वी	ई
५७	लेगडे श्वेता राजन	"-	९ वी	ई
५८	गौसाया बाबू मुल्ला	"-	९ वी	ड
५९	कापसे कांचन श्याम	"-	९ वी	ई
६०	जमादार जोहेब अस्लम	"-	९ वी	ड
६१	रॉबर्ट्स कौरोलिन क्रिस्टोपर	"-	९ वी	ड
६२	पवार प्रसाद दत्तात्रय	"-	९ वी	ड
६३	गोटखिंडे दुकडप्पा देवराज	"-	१० वी	ब
६४	बॅरेटो जेसीका एम.	"-	१० वी	अ
६५	कोरे वैशाली भिमाशंकर	"-	१० वी	अ
६६	शेख आस्मा	"-	१० वी	फ
६७	जाधव विजयमाला	"-	१० वी	ब
६८	करमरकर पंकज प्रकाश	"-	१० वी	ड
६९	होळकर सुजीत वसंत	"-	१० वी	क
७०	रुईकर क्लिास कदम	"-	१० वी	क

क्र.	विद्यार्थ्यांचे नांव	शालेचे नांव	इयत्ता	तुकडी
७१	सातपुते विनायक बाबासाहेब	न्यू इंग्लिश	१० वी	अ
७२	सगरे रश्मी संगम	स्कूल, मिरज	१० वी	ब
७३	डिलन नोएल	-"-	१० वी	ब
७४	खतीब नुरजहाँ एम.	-"-	१० वी	ब
७५	शिरगावे प्रशांत भा.	-"-	१० वी	ब
७६	गवळी वैशाली ज्ञानदेव	-"-	१० वी	ड
७७	चव्हाण बबन रवींद्र	-"-	१० वी	ड
७८	कौसर मुजावर	-"-	१० वी	ड
७९	बोरगावे मनिषा विनय	-"-	१० वी	ब
८०	चौदीकर हेमा वसंत	-"-	१० वी	अ
८१	सुभेदार घुसेरा इब्राहीम	-"-	१० वी	अ
८२	फाटक राणी भिकाजी	-"-	१० वी	अ
८३	वैद्य अजित न.	आयडीयल	१० वी	
८४	माळी कंचन दत्तात्रय	इंग्लिश स्कूल	८ वी	
८५	औताडे अमोल धनंजय	-"-	८ वी	
८६	चोरडिया स्माली पद्मचंद	-"-	१० वी	
८७	तावरे रश्मी माधव	-"-	१० वी	
८८	औताडे कविता क्लास	-"-	१० वी	
८९	बारगीर मोसीन म.	-"-	१० वी	
९०	जाधव शिवराज दिलीप	-"-	९ वी	
९१	कोकणे कौस्तुभ सतीश	-"-	९ वी	
९२	भट शुभा व्यंकटरमण	-"-	९ वी	
९३	आष्टे अमित प्रकाश	-"-	९ वी	
९४	वझे सुजय विजय	-"-	९ वी	
९५	कुरकुले शीतल राम	-"-	१० वी	

क्र.	विद्यार्थ्यांचे नांव	शाळेचे नांव	इयत्ता	तुकडी
९६	देशमुख रसिका सुरेश	आयडीयल	१० वी	
९७	जोशी प्राची रामकृष्ण	इंग्लिश स्कूल	१० वी	
९८	कुलकर्णी आदिती उदय	-"-	१० वी	
९९	दुगाणी राणी रामचंद्र	-"-	१० वी	
१००	कामत शिल्पा मोहन	-"-	९ वी	
१०१	देवल नेहा विनायक	-"-	९ वी	
१०२	जोशी प्रवण रामकृष्ण	-"-	९ वी	
१०३	लोकुर शमी विराज	-"-	९ वी	
१०४	पटवर्धन केतकी मिलिंद	-"-	९ वी	
१०५	भट रविकांत आनंद	-"-	१० वी	
१०६	बोहरा कविता स्वरुम	प्रोग्रेसिव्ह	९ वी	
१०७	सातपुते पूनम प्रदिप	इंग्लिश स्कूल	९ वी	
१०८	भोपळे मुग्धा चंद्रशेखर	-"-	९ वी	
१०९	जॉन विलंटन रॉबीन	-"-	९ वी	
११०	चाको पॉल	-"-	९ वी	
१११	गुजर मनिषा विजय	-"-	९ वी	
११२	ढंग रामचंद्र दिपक	-"-	९ वी	
११३	पिरजादे तौसिक महंमद	-"-	९ वी	
११४	कोंबाडे गणेश शंकर	-"-	९ वी	
११५	दुग्गे पागे मेरी मारग्रेट	-"-	१० वी	
११६	सुतार मुनेश निजाम	-"-	१० वी	
११७	संगीता सन्नी	-"-	१० वी	
११८	वीणा नायडू	-"-	१० वी	
११९	कलावंत इम्रान दस्तगीर	-"-	१० वी	
१२०	सादंडे शितल शाहू	-"-	९ वी	

क्र.	विद्यार्थ्याचे नांव	शाळेचे नांव	इयत्ता	तुकडी
१४६	मोरे किशोर कृष्णा	इम्यून्युअल	१० वी	
१४७	गिडवाणी स्वाती शाम	इंग्लिश स्कूल,	१० वी	
१४८	सारडा भरत राधेश्याम	सांगली	९ वी	ब
१४९	लोढे किरण चंद्रशेखर	"-	९ वी	ब
१५०	शिराळकर रेशमा सुकुमार	"-	९ वी	ब
१५१	पवार राजविंदर नरेन्द्र	"-	९ वी	अ
१५२	भट मिलन चंद्रशेखर	"-	९ वी	ब
१५३	कोकितकर दत्तात्रय नम्रता	"-	९ वी	ब
१५४	आफळे शशिकांत स्वप्नाली	"-	९ वी	अ
१५५	शहा नितल उत्तम	"-	९ वी	अ
१५६	मेनन शब्बी हरी	"-	९ वी	अ
१५७	पाटील केदार प्रताप	"-	९ वी	अ
१५८	कोठारी आदिती किर्ती	मार्टिन्स	९ वी	
१५९	देसाई शिल्पा अशोक	इंग्लिश स्कूल,	९ वी	
१६०	बाफना विनीत अशोक	सांगली	९ वी	
१६१	ठक्कर भक्ति किशोर	"-	९ वी	
१६२	काकडे शितरत्न तुकाराम	"-	९ वी	
१६३	शंकरलाल हेतल हिम्मतलाल	"-	९ वी	
१६४	साखरे अमोल गणपतराय	"-	९ वी	
१६५	समुद्र स्वीकेश अरुण	"-	९ वी	
१६६	आसर हिना हरीष	"-	९ वी	
१६७	माळी विक्रम शरद	"-	९ वी	
१६८	ओस्तवाल आरती अरुण	"-	९ वी	
१६९	कोठारी स्नेहा महेन्द्र	"-	९ वी	
१७०	भिरंगी रिता अनिल	"-	९ वी	

क्र.	विद्यार्थ्याचे नांव	शाळेचे नांव	इयत्ता	तुकडी
१२१	कांबळे दिपाली सदानंद	प्रोग्रेसिव्ह	१० वी	
१२२	भासले सॅम्युएल आयझॅक	इंग्लिश स्कूल	९ वी	
१२३	जाळे स्वप्ना प्रकाश	-"-	९ वी	
१२४	कडाळे स्वप्ना मिरासाहेब	-"-	१० वी	
१२५	ढाले दिप्ती देवदास	न्यू	१० वी	
१२६	सय्यद सरफराज ईलाही	ऑपॉस्टॉलिक	१० वी	
१२७	पाटील विशाल सत्यगोंडा	इंग्लिश स्कूल	१० वी	
१२८	शेख नाजीमा रेहमान	-"-	१० वी	
१२९	दर्याविर्द इमरान हानिफ	-"-	१० वी	
१३०	चन्नवर अनिल दूडाप्पा	-"-	१० वी	
१३१	कांबळे शमिरा आण्णा	-"-	१० वी	
१३२	मुशरीफ अमरफाख हसनमहंमद	-"-	१० वी	
१३३	कांबळे शशिरा आनंद	-"-	९ वी	
१३४	मुश्रीफ शबरोज कमाल	-"-	९ वी	
१३५	चौधरी फैमिदा मेहबुब	-"-	९ वी	
१३६	लॉरेन्स शर्ली विक्टर	-"-	९ वी	
१३७	कुडचीकर यास्मिन अ. रहेमान	-"-	९ वी	
१३८	काटे आम्रपाली अशोक	इमेंन्यूअल	१० वी	
१३९	कावेरी जुई उदय	इंग्लिश स्कूल	१० वी	
१४०	हसबनीस अरिचनी रविकिरण	-"-	१० वी	
१४१	चदटा खलीनकौर अमरजीतासिंह	-"-	१० वी	
१४२	जोशी श्रीपाद स्वप्नील	-"-	१० वी	
१४३	लड्डा ऋषिकेश राजेन्द्र	-"-	१० वी	
१४४	पाटील निखील अशोक	-"-	१० वी	
१४५	सारडा मेहेन्द्र सुभाष	-"-	१० वी	

क्र.	विद्यार्थ्याचे नांव	शाळेचे नांव	इयत्ता	तुकडी
१७१	शहा पियुष हरिषचंद्र	मार्टिन्स	९ वी	
१७२	फडके अमोल संभाजी	इंग्लिश स्कूल,	९ वी	
१७३	शानभाग शिल्पा सुरेश	सांगली	९ वी	
१७४	कुले स्नेहल अशोक	-"-	९ वी	
१७५	गडेकर स्वप्नल दिनेश	-"-	९ वी	
१७६	देडिया दिप्ती सुरेश	-"-	९ वी	
१७७	बेद अपूर्व नितीन	-"-	९ वी	
१७८	अय्यर क्रिया कृष्णन्	मॉडर्न	९ वी	
१७९	बेदभुषा मोनाली अशोक	इंग्लिश स्कूल	९ वी	
१८०	निकम अमित वसंतराव	सांगली	९ वी	अ
१८१	निवर्गी जाई विजय	-"-	१० वी	अ
१८२	पडिया तरुणकुमार हिम्मंत	-"-	१० वी	अ
१८३	मेहता पंकज प्रविणकुमार	-"-	९ वी	अ
१८४	फाळके बाबाजी उत्तमराव	-"-	९ वी	अ
१८५	राजमाने स्नेहा अशोक	-"-	९ वी	अ
१८६	गांधी पंकज सुरेश	-"-	९ वी	अ
१८७	खान रुक्साना इनायत	-"-	९ वी	अ
१८८	खासनिस आदित्य चंद्रकांत	-"-	९ वी	अ
१८९	जाधव आरती नंदकुमार	-"-	९ वी	अ
१९०	मेहता सुदर्शन रमेशचंद्र	-"-	९ वी	अ
१९१	गांधी नैन्सी सुरेन्द्रपालसिंह	-"-	९ वी	अ
१९२	नायर सुकुमारन् शशी	-"-	१० वी	अ
१९३	सावर्डकर सुत्रत सोपन	-"-	९ वी	अ
१९४	परमार प्रिती मोहन	-"-	१० वी	अ
१९५	शंभवाणी कैलाश हरेश	-"-	१० वी	अ

क्र.	विद्यार्थ्याचे नांव	शाळेचे नांव	इयत्ता	तुकडी
१९६	शुक्ला कुंदन भालचंद्र	मॉडर्न	१० वी	अ
१९७	सांगले राहुल सतीश	इंग्लिश स्कूल,	१० वी	ब
१९८	परितकर जयजीत जयकुमार	सांगली	१० वी	ब
१९९	जाधव श्रीकांत जयवंतराव	-"	१० वी	ब
२००	कुलकर्णी स्या लक्ष्मणराव	-"	१० वी	ब
२०१	कटके अमोल विलास	-"	१० वी	ब
२०२	शेख समीना अ. रऊफ	-"	१० वी	ब
२०३	शारबिंद्रे केदार गोपाळ	-"	९ वी	ब
२०४	नयानी जाहीर अब्बास	-"	९ वी	ब
२०५	चौगुले पद्मजा दिलीप	-"	९ वी	ब
२०६	पारखी निकिता अनिल	-"	९ वी	ब
२०७	शेट्टी संगीता चंद्रशेखर	-"	९ वी	ब
२०८	पवार प्रकाश शिवाजी	-"	९ वी	ब
२०९	कुलकर्णी अभिजीत लक्ष्मण	-"	९ वी	ब
२१०	जैन उत्कर्ष प्रकाश	-"	९ वी	ब
२११	शिंदे गीतांजली दत्तात्रय	शांतीदेवी	१० वी	ब
२१२	जमादार नजमा आप्पासाहेब	शिंदे म्हैसाळकर	१० वी	
२१३	मुल्लाणी गुलाबबेन इम्तेहाज	इंग्लिश स्कूल,	१० वी	
२१४	शिंदे धनराज दिलीप	-"	१० वी	
२१५	सपकाळ शोभा मनोहर	-"	१० वी	
२१६	सो प्रवीण सदाशिव	-"	१० वी	
२१७	शिंदे हेमंत नरेन्द्र	-"	१० वी	
२१८	जाधव विद्या ज्योतिराम	-"	१० वी	
२१९	खोत शितल बापू	-"	९ वी	
२२०	उळागड्डे पौर्णिमा धुळाप्पा	-"	९ वी	

क्र.	विद्यार्थ्याचे नांव	शाळेचे नांव	इयत्ता	तुकडी
२२१	सावंत अतिश दत्तात्रय	शांतीदेवी	९ वी	
२२२	खोत काजल मल्लाप्पा	शिंदे म्हैसाळकर	९ वी	
२२३	राऊळ सदानंद अर्जुन	इंग्लिश स्कूल	९ वी	

परिशिष्ट - ड

* प्रश्नावली भरून देणा-या अध्यापकांची यादी *

क्र.	अध्यापकाचे नांव	शाळेचे नांव	शैक्षणिक पात्रता
१	सौ. शुभदा शशिकांत चयनी	न्यू इंग्लिश	बी. ए. , बी. एड.
२	सौ. शुभदा प्र. भांबुरे	स्कूल, मिरज	बी. ए. , बी. एड.
३	सौ. अंजली बबन मोहिते	-"-	एम. ए. , बी. एड.
४	सौ. सुमन लक्ष्मण मदभावीकर	-"-	एम. ए. , बी. एड.
५	सौ. शांतला थलगुरेश हिप्परगी	-"-	बी. ए. , बी. एड.
६	सौ. पूनम बाळासाहेब मुळे	-"-	एम. ए. , बी. एड.
७	श्री. बाळासाहेब रामचंद्र ममदापुरे	-"-	एम. ए. , बी. एड.
८	श्री. हणमंतराव शामराव पाटील	आयडीयल	एम. ए.
९	सौ. शुभदा अरविंद पाटील	इंग्लिश स्कूल, मिरज	बी. कॉम्.
१०	श्री. बापूसाहेब रामचंद्र पाटोळे	प्रोग्रेसिव्ह	बी. ए. , बी. एड.
११	रणजीतकुमार मनोहर चव्हाण	इंग्लिश स्कूल, मिरज	बी. ए. , डी. एड.
१२	सुप्रिया दिनानाथ भांगले	मिरज	बी. ए. , बी. एड.
१३	सौ. लता अनिल पेंढारकर	न्यू	एम. ए. , बी. एड.
१४	आफसाना मुल्ला	ऑपॉस्टॉलिक	एस. एस. सी. , डी. एड.
१५	श्री. अनिल मारुती गवळी	इंग्लिश स्कूल	बी. ए. , बी. पी. एड.
१६	सौ. शोभा शिरीष रणभिसे	इमॅन्युएल	एम. ए. , बी. एड.
१७	श्रीमती अलका भा. इंगळे	इंग्लिश स्कूल	एम. ए. , बी. एड.
१८	सौ. वर्षा विनायक केळकर	सांगली	एम. ए. , बी. एड.
१९	सौ. प्रिया माधव जोशी	-"-	एम. ए. , बी. एड.
२०	सौ. ज्योती दिपक वसगडेकर	मार्टिन्स इंग्लिश स्कूल, सांगली.	बी. ए. , बी. एड.

क्र.	अध्यापकाचे नांव	शाळेचे नांव	शैक्षणिक पात्रता
२१	सौ. सुयन शरद पाटील	मॉडर्न इंग्लिश	एम.ए. ,बी.एड.
२२	श्री. एल.डी. पाटील	स्कूल, सांगली	एम.ए. ,बी.एड.
२३	सौ. सुनंदा प्रकाश जैन	-"-	एम.ए. ,बी.एड.
२४	कु. टी.पी. पाटील	-"-	बी.ए. ,बी.एड.
२५	सौ. रोहिणी दत्तात्रय आपटे	-"-	एम.ए. ,बी.एड.

* संदर्भ ग्रंथ सूची *

मराठी :

अकोलकर, ग. वि. : मातृभाषा अध्यापन पध्दती [पुणे : व्हीनस प्रकाशन],
१९६९

अकोलकर, ग. वि., पाटणकर, ना. वि. : मराठीचे अध्यापन [पुणे : व्हीनस
प्रकाशन], सातवी आवृत्ती, १९७०

आंबेकर, शं. बा. : पदविका मातृभाषा [पुणे : जोशी, लोखंडे प्रकाशन],
१९६९

इंदापूरकर, चं. द. : मराठी भाषा व्यवस्था आणि अध्यापन [पुणे :
कॉटिनेन्टल प्रकाशन], १९८९

डॉ. करंदीकर, सुरेश : मराठी अध्यापन पध्दती [कोल्हापूर : फडके प्रकाशन],
प्रथमावृत्ती, सप्टेंबर-१९९६

कुंडले, म. बा. : मराठीचे अध्यापन [पुणे : श्री विद्या प्रकाशन], १९७४

खेर, दि. ग. : मराठीचे अध्यापन [मुंबई : आनंदबन प्रकाशन], १९६८

गजेन्द्रगडकर, श्री. न. : भाषा व भाषाशास्त्र [पुणे : व्हीनस प्रकाशन], १९७२

ठिंगळे, श्री. मा. : पद्य कसे शिकवावे [पुणे : सुहास प्रकाशन], द्वितीयावृत्ती
१९६१

डांगे, चंद्रकुमार : मातृभाषेचे अध्यापन [पुणे : चंद्रप्रभा], द्वितीयावृत्ती,
१९६२

देशपांडे, अ. ना. : अधुनिक मराठी वाङ्मयाचा इतिहास [पुणे : कॉटिनेन्टल
प्रकाशन], १९८०

- देवधर, बा.वा., देशपांडे, शरदचंद्र शंकर : मराठी कसे शिकवावे [पुणे : ठोकळ प्रकाशन], १९६१
- नागपुरे, व.रा. [अनुवादक] : राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण- १९८६ : शैक्षणिक आव्हानाकडून कृतिकार्यक्रमाकडे [पुणे : महाराष्ट्र राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद], १९८७
- नाडगौंडा, गुरुनाथ : सामाजिक संशोधन पध्दती [कोल्हापूर : फडके प्रकाशन], १९८६
- पाटील, दि.हे., राणे श.रा. : मराठी : अध्यापन व अध्ययन, [पुणे : सुविचार प्रकाशन मंडळ], १९८९
- पाटील, ना.घ. : कविता कशी शिकवावी, [पुणे : ठोकळ प्रकाशन], तिसरी आवृत्ती, १९६०
- पाटणकर, ना.वि., पाटील,लीला : मराठीचे अध्ययन-अध्यापन, [पुणे : व्हीनस प्रकाशन], १९७०
- पाटील, लीला : मराठीचे अध्यापन व मूल्यमापन, [पुणे : व्हीनस प्रकाशन], १९७८
- पंडित, बन्सीबिहारी : शिक्षणातील संशोधन अभिकल्प, [पुणे : नूतन प्रकाशन], १९८९
- फाटक, म.वि. : मराठी कवितेचे अध्यापन, [पुणे : मॉडर्न बुक डेपो], तिसरी आवृत्ती, १९६१
- बापट,भा.गो. : शैक्षणिक संशोधन [पुणे : नूतन प्रकाशन], १९८९
- भिंताडे, वि.रा. : शैक्षणिक संशोधन पध्दती, [पुणे : नूतन प्रकाशन], १९८९
- महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक व उच्च-माध्यमिक शिक्षण मंडळ : इयत्ता ९ वी, [पुणे : म.रा.पाठ्यपुस्तक निर्मिती व अभ्यासक्रम संशोधन मंडळ], पुनर्मुद्रण, १९९०

- महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक व उच्च-माध्यमिक शिक्षण मंडळ : द्वयत्ता १० वी,
[पुणे : म.रा.पाठ्यपुस्तक निर्मिती व अभ्यासक्रम संशोधन मंडळ],
पुनर्मुद्रण, १९९१
- मुळे, रा.शं., उमाठे, वि.तु. : शैक्षणिक संशोधनाची मूलतत्त्वे, [नागपूर :
महाराष्ट्र विद्यापीठ ग्रंथ निर्मिती मंडळ], द्वितीय आवृत्ती, १९८७
- वाशीकर, शं.श्री. : मराठी साहित्याचे अध्यापन [पुणे : नूतन प्रकाशन],
१९८५
- वाळंबे, मो.रा. : सुगम मराठी व्याकरण [पुणे : राणे प्रकाशन], १९७४
- सरदेशमुख, त्र्यं.वि., करंदीकर, पु.वा. : मातृभाषा : अध्ययन-अध्यापन,
[पुणे : नीलकंठ प्रकाशन], १९७१
- साठे, द. त्र्यं. : मराठी भाषेचे अध्यापन [अमरावती : ठाकूर आणि
कंपनी], प्रथमावृत्ती, १९६०
- संत, दु.का. : संशोधन पध्दती, प्रक्रिया व अंतरंग [पुणे : विद्यार्थी गृह
प्रकाशन], द्वितीयावृत्ती, १९८८
- हरोलीकर, पानसे : शैक्षणिक संदर्भकोश : शिक्षणातील मानसशास्त्र व शैक्षणिक
प्रशासन [पुणे : चिरंजीव ग्रंथ प्रकाशन], १९७०
- यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ : विशेष अध्यापन पध्दती
मराठी [नाशिक], १९९१
- शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर : सुट्टीतील बी.एड. अभ्यासक्रम पुस्तिका -
मराठी अध्यापन पध्दती [कोल्हापूर], १९९५

ENGLISH :

- Best, J.W. and Khan, J.V. : Research in Education,
(New-Delhi : Prentice Hall of India Pvt.ltd.),
1989
- Buch, M.B. (Ed.) : A Survey of Research in Education,
(Baroda : Centre of Advanced study in Education,
M.S. University), 1974
- Buch, M.B. (Ed.) : Second Survey of Research in
Education, (Baroda : Society for Educational
Research and Development), 1979
- Buch, M.B. (Ed.) : Third Survey of Research in Education,
(New Delhi : N.C.E.R.T.), 1988
- Buch, M.B. (Ed.) : Fourth Survey of Research in
Education, (New Delhi : N.C.E.R.T.), Part I & II,
1988
- Good, W and Hatt, P. : Methods in Social Research,
(McGraw Hills Book ltd.), 1953
- Hooper, A.G. : An Introduction to the study of Language
and Literature, (London : Longmans Green and Co.
ltd.), 1968
- Kothari, C.R. : Research Methodology : Methods and
Techniques, First Reprint, (New Delhi : Willey
Eastern ltd.), 1986

Lado, Robert : Language Teaching : A Scientific Approach,
(Tata Mcgraw Hill Publishing Company ltd.), 1974

Patole, N.K. (Ed.) : Educational Research in Universities
in Maharashtra, (Bombay : Platinmum Jubilee year
Commemoration Volume, S.T. College, Bombay), 1983

भारतीय शिक्षण :

आपटे, प्र. वि. : गृहपाठ - स्वअध्ययनासाठी गृहपाठ, [वर्ष २४ वे,
अंक १० वा], ऑक्टो., नोव्हें. १९९१

कदम, चा.प. : शिक्षणातील दृकश्राव्य साधने, [वर्ष १६ वे, अंक २ रा],
फेब्रु., १९८३

कुलकर्णी, गीता प्र. : पद्य आशयाचे आकलन, [वर्ष २४ वे, अंक २०],
फेब्रु., १९९१

कुलकर्णी, द. वि. : शिक्षकांसाठी हस्तपुस्तिका - प्रायोगिक अभ्यास,
[वर्ष १८ वे, अंक २], जाने., १९८५

गोगटे, वामन वासुदेव : माध्यमिक शाळातील मराठी विषय शिक्षक,
[वर्ष २१ वे, अंक ७], जुलै, १९८८

चाफेकर, सु. व. : माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थ्यांच्या लेखन विकास प्राप्ती-
साठी प्रक उपक्रम, [वर्ष २५ वे, अंक १], जाने., १९९२

चिपळणकर, मो. वा. : मराठी भाषेची सद्यःस्थिती - काही विचार,
[वर्ष १६ वे, अंक ९], सप्टे., १९८३

जोशी, रत्नप्रभा : अभ्यासक्रम बाह्य कार्यक्रमातून भाषेची गोडी निर्माण
करण्याचा व भाषिक कौशल्य वाढविण्याचा उपक्रम, [वर्ष २३ वे,
अंक ७], जुलै, १९९०

जोशी, शै. र. : मराठीचे अध्यापन - कांही शैक्षणिक साधने, [वर्ष २० वे,
अंक ११-१२], डिसे., १९८७

टोपकर, रे.भा. : कवितेचे अध्यापन, [वर्ष २४ वे, अंक १०], ऑक्टो., १९९१

टोपकर, रे.भा. : मराठी विषयाचे अध्यापन आणि दृकश्राव्य साधने,
[वर्ष २३ वे, अंक ३], मार्च, १९९०

देव, नी.गो. : ग्रंथालये उपक्रमशील कशी होतील ? [वर्ष २३, अंक ११],
नोव्हें., १९९०

देशमुख, सरोज : हस्ताक्षर सुधारणा : एक संशोधन, [वर्ष २४ वे, अंक ७],
जुलै, १९९१

पानेकर, डी.एस. : भाषा विषयाच्या अध्यापनातील समस्या व उपाय,
[वर्ष २५ वे, अंक ७], जुलै, १९९२

फडके, आशा : बृहन्मुंबई महापालिकेच्या मराठी माध्यमाच्या शाळेतील
इ. ५ वी ते ७ वी च्या विद्यार्थ्यांना मराठी व्याकरणाचे अध्यापन
करताना येणा-या समस्यांचा अभ्यास, [वर्ष २४ वे, अंक १],
जाने., १९९१

वर्तक, वा.र. : निर्बंध-लेखन काही विचार, [वर्ष ६ वे, अंक १], ऑक्टो.,
१९९२

शिक्षण समीक्षा :

कांबळे, मीनाक्षी शंकर : मराठी अध्यापन : एक चिंतन, [वर्ष २३ वे,
अंक ४], डिसे., १९८९-१९९०

देशपांडे, विजया के. : नाट्यीकरण : एक सृजनशील अध्यापन पध्दती,
वर्ष २५ वे, अंक ५], डिसे-जाने., १९९१-९२

सारे, वासंती : भाषेचे अध्यापन, [वर्ष २५ वे, अंक ५], डिसे., १९९१,
जाने., १९९२

महाराष्ट्र मराठी अध्यापक :

कुलकर्णी, वा.र. : व्याकरणाचे अध्यापन, [अंक १], सप्टे., १९८५

भिर्गे, न.र. : काव्याचे अध्यापन, [अंक ३], जून, १९९०

सोनेवणे, राजकुंवर : शालेय शिक्षणात सृजनशीलतेचा विकास, [अंक ३],
मार्च, १९९१

इतर नियतकालिके :

कुलकर्णी, वि.गो. : अध्ययनातील भाषेचे महत्त्व, [जीवन शिक्षण, अंक २],
मे, १९८८

पारसनीस, न.रा. : मातृभाषा : अध्ययन-अध्यापन, [शैक्षणिक विचारदर्शन,
बालमोहन विद्या मंदिर रौप्यमहोत्सवी प्रकाशन], १९६७

फडके, वासंती : मराठी भाषा सुधारण्यासाठी उपक्रम, [चेतना, विद्या
प्रतिष्ठान], १९८७

मनोहर, मनीषा : निबंध कसा असावा ?, [शिक्षण संक्रमण, अंक ७],
जुलै, १९९२

मोहरीळ, वंदना : भाषिक संस्कार व अध्ययन क्षमता, [योजना], मे, १९९२